

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th Sep., 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

BOSHLANG'ICH SINFLDA INTEGRATSIYALASHGAN DARSLARNI TASHKIL ETISHNING YO'NALISHLARI

Axmedova Shoxida Bobir qizi

Tulegenova Dilfuza Ergash qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

Primary Education yonalishi Prie 31U guruh 4-kurs talabalari

Annotatsiya:

Boshlang'ich sinflarda o'quv jarayoni foydalanilayotgan usul, uslub va shakllarining turli tumanligi bilan ajralib turadi. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan yangi o'quv rejalari va dasturlariga o'tish davrida jamiyat va atrof-muhit o'rtasidagi aloqalarni uyg'unlashtirish, atrof-muhitga jiddiy munosabatni o'rnatish va shakllantirish masalalari muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich sinf, ta'lim, pedagogika, integratsiya, bilim, psixologik yondashuv, predmetlar.

Atrof-muhitga jiddiy munosabatlarning poydevori boshlang'ich sinflarda o'rgataladi. Shuning uchun iqtisodiy ta'limning natijasi maktab ta'limining birinchi bosqichiga bog'liq. Yangi psixologik-pedagogik tadqiqotlar kichik yoshdagi maktab o'quvchilarining bilish faoliyatlari cheklaiganligi haqida ilgarmgi tushunchalarni ko'rib chiqishga imkon beradi. Bu boshlang'ich iqtisodiy ta'limning barcha tarkibiy qismlarini o'zgartirish va yangilashga asos yaratadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlariga javob beradigan va dars talablariga mos keladigan, maqsadni aniqlash bunday yangilanishning asosiy masalasidir. XIX-XX asrlar oralig'ida pedagogikada kichik maktab o'quvchilarining tabiiy muhit bilan tanishtirishning integratsiyalangan kursini yaratish fikri paydo bo'lgan. Bu fikr A.Ya.Gerd, D.N.Kaygorodov, A.P.Pavlov komlari bilan bog'liq bo'lib, ular boshlang'ich maktabga atrof-dagi jonln va jonsiz dunyo haqidagi bo'linmagan kursni kirgizishni talab qilishdi. Integratsiyalashgan ta'lim-tarbiya, fanlararo aloqalarining ayrim jihatlari mashhur pedagoglarning (Ya. Komenskiy, D.Lokk, I. Gsrbart, M. Pestalotsti, K.Ushinskny va boshqalar), didaktikalarning (I.D.Zverev, M.A. Danilov, V.N. Maksimova, S.P.Baranova, N.M.Katkina na boshqalar) psixolog olimlarning (E.N.Kabanova, Meller, N.F.Talizina, Yu.A. Samarina, G.I.Vergeles), medist olimlarning (M.R.Lvo», V.G.Goreskiy, N. N.Svetlovskaya. Yu.M.Kolyagin, G.N.Pristupova) ishlarida ko'rib chiqilgan. Bir qator ishlar boshlang'ich ta'limdagi

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th Sep., 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

fanlararo va fanlar ichidagi aloqalarga bag'ishlangan. By muammolar o'quv fanlarini integratsiyalashga o'tishning yaqin rivojlanish zonasidir.(T.G.Raizayeva, G.N.Akvileva, D.I.Troytal, G.V.Balyukova, N.Ya.Velenkin, N.M.Drujnina, T.S.Nazarova, I.K.Blinova, R.G.Matyushova),Boshlang'ich maktab fanlarining integratsion aloqalari kam ishlab chiqilgan, qarama-qarshi ifodalangan. Bu aloqalarning mohiyati haqida olimlar orasida qarama -qarshiliklar ko'p.Integratsiya atama va uslubiy nuqtaiy nazardan hodisa sifatida nima ekanligann ko'rib chiqaylik.«Intergratsiya» so'zi lotincha integratio-tiklash, to'ldirish, «integer» butun so'zidan kelib chiqqan.

Ikkita tushunchaga egamiz:

- 1.Tizim, organizmning alohida tabaqalashtirilgan qism va vazifalarning bog'liqlik holatini bildiruvchi tushuncha va shu holatga olib boruvchi jarayon.
2. Tabaqalashtirish jarayonlari bilan birga amalga oshirilayotgan fanlarni yaqinlashtirish jarayoni.

Differentsiatsiya - frantsuzcha (diffe'rentiofion lotincha differentia - farq har xillik, ya'ni butunni bo'laklarga bo'lish, ajratish. Ta'lim mazmunini intergratsiyalash-dunyo tendentsiyasi (g'oya, fikr, intilish), Integrativ yondoshishi turli darajadagi tizimli aloqalarning ob'ektiv yaxlitligili aks ettiradi. (tabiat-jamiyat-inson). Integratsiya ilgari bo'lishyan qismlarni bir butunga birlashtirish bilan bog'liq. U tizim elementlarining yaxlitlik va uyushqoqlik darajasining oshirishga olib keladi.Integratsiyalash mobaynida bir-biriga bog'liqlik hajmi oshadi va tartibta tushadi, shu tizim qismlarniig ishlashi va o'rganish ob'ektining yaxlitligi tartibga solinadi.Bu umumiy qoidalarni qanday qilib maktab ta'limida qo'llash mumkin? Zamonzviy didaktik va metodikada ta'kidlanishicha, o'quvchilarni o'qitish, rivojlanishi va tarbiyasining muvoffaqiyatlari ularning dunyosining birligi haqida tushunchaning shakllanganligi, o'z faoliyatlarini umumiy tabiat qonunlari asosida yo'lga solish zaruriyatini tushunishlari. tabiatshunoslik kursida predmentlararo va predmetlar ichidagi aloqalarni yecha olishlari bilan bog'liq. Ta'limdagi integratsiya o'quv predmetlari mazmunini konstruksiyalashga tizimli yondoshish orqali ko'rib chiqiladi.Integratsiyaning turli darajalari ajratiladi: boshlang'ich. tabiat haqidagi elementlar bilimlarni bkrlashtiradi; oraliq - predmetlar bo'limlarini bo'lish intergratsiyasi; yakuniy - tabiatshunoslikni o'rganish bilam bog'liq bo'lgan talmnninng oxirgi bosqichi integratsiyasi. Shu bilan birga, tabiiy-ilmiy ta'limini to'liqroq va kengroq integratsiyalash imkoniyati ham inkor etilmaydi.Maktab ta'limini integratsiyalash jarayonining psixologik asosi sifatida psixolog

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th Sep., 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

Yu.A.Samarinning assotsiativ tafakkur to'g'risidagi fikrlari) olinishi mumkin. Bu fikrlarniig mazmuni shundaki, har qanday bilim bu o'xshatish, bilimlar tizimi esa o'xshatishlar tizimidir. Yu.A.Samarin o'xshatishlarning quyidagi turlarni ajratadi. lokal (mahalliy, ma'lum bir joy, narsa bilan chegaralangan), biror tizimga tegashli bo'lgan, tizim ichidagi, tizimlar orasidagi va aqliy faoliyat darajalarini o'xshatishlarining mos keladigai darajasiga birlashgirish xususiyatiga qarab tasniflaydi). Zamonaviy sharoitlarda fanlarni o'qitishda ularning integratsiyasini ta'minlashga yetarli e'tibor berilmay kelmoqda. Hatto, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi o'quv rejalaridagi fizika va elektrotexnika, kimyo va materialshunoslik kabi fanlar ham tizimli o'zaro bog'liqlikni ta'minmagan holda o'qitilmoqda. Muammoni bartaraf etishga qaratilgan tadbirlar esa tegishli o'quv rejalarida ushbu fanlarni o'qitishning vaqt bo'yicha muvofiqlashtirilishi yoki fanlar mazmunini qisman uyg'unlashtirishga oid tadbirlar bilan cheklanmoqda. Uni tubdan hal qilish uchun esa, talabalar egallaydigan bilimlari yuqori sifat darajasini ta'minlovchi o'quv fanlari integratsiyasining zaruriy shart-sharoitlari, shakl, mazmun va vositalarini ishlab chiqish talab etilmoqda. Zamonaviy didaktika o'quv fanlarini integratsiyalashga bir qancha yondashuvlarni taklif qiladi, biroq hali bu jarayonning umume'tirof etilgan mazmuni, shakl va vositalari yaratilgan emas. Ko'pchilik pedagog olimlar ta'limdagi integratsion jarayonlarni o'rganishda fundamental fanlarni integratsiyalashdagi tasavvurlardan kelib chiqqan holda ish ko'radilar. Bu holat integratsiyaning dastlab fundamental tarmoqlarda amalga oshib, keyinchalik pedagogika sohasiga tarqalganligi bilan izohlanadi. Ta'kidlash joizki, o'quv fanlari ilmiy fanlardan farq qiladi. Faqat bu farq ular mazmunida emas, balki bilimlarning berilish shakli, hajmi va bayon qilinish chuqurligida o'z aksini topadi. O'quv fanini o'rganishdan maqsad o'quvchini fandagi ob'ektiv yangilik bilan tanishtirish emas, balki unda sub'ektiv yangilikka ega bo'lgan bilimlarni shakllantirishdan iborat. Shu sababli, o'quv fanlari integratsiyasi ilm-fandagi shu jarayonlardan farq qiladi. Bu ma'noda integratsiya – fanlarning differentsiatsiyasi tufayli tarixan tarkib topgan o'quv fanlariga bo'lib o'qitish tizimining kamchiliklarini tuzatishga qaratilgan ularning o'zaro bog'liqligini ta'minlash shakli sifatida qaralishi mumkin. O'quv fanlarini integratsiyalashning didaktik mohiyati turli o'quv fanlari bo'yicha yangi bilimlarni shakllantirishning kontseptual tuzilma va metodlarini aniqlash imkonini beruvchi pedagogik tadbirlar tartibi hamda qonuniyatlarini ishlab chiqish zarurati bilan belgilanadi. Tor ma'noda qaralganda, o'quv fanlari integratsiyasi fan sohalari va ilmiy bilimlar o'zaro sintezining uzviy davomi hisoblanadi. O'quv fanlari

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th Sep., 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

integratsiyasining asosiy maqsadi sub'ektiv yangi bilimlarni sintez qilishdan iborat bo'lib, integratsiya jarayonlarining bosh vazifasi – sub'ektiv yangi ilmiy bilimlarni sintez qilishga qaratilgan pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqishdan iborat. O'quv fanlarini integratsiyalashgan holda o'rganishda sub'ektiv yangi bilimlar sintezi qanday kechadi? – degan savol yuzaga kelishi mumkin. Didaktikada turli fanlarga taaluqli o'quv materiallarini bitta kursga birlashtirish kabi integratsiyaning turli shakllari taklif qilinadi. Biroq, pedagogik tajribalar bu kabi shakllarning yetarli samara bermasligini ko'rsatmoqda. Biz, ta'lim tizimida tarixan tarkib topgan fanlarga bo'lib o'qitish tizimi saqlanib qolishining tarafdorimiz. O'quv fanlari nisbatan mustaqil bo'lishi kerak, chunki ularning har biri o'z tili, tushunchalar apparati, metodologiyasi, metodikasi, tadqiqot predmeti va kontseptsiyasiga ega alohida fan sohasini ifoda etadi.

Shu bilan birga, ularni o'zaro bog'liqlikda o'rganish bilan bog'liq imkoniyatlar ro'yobga chiqarilishi lozim. Bunday imkoniyat jumladan fanlararo yondashuv asosida ta'minlanadi. Uni o'quv fanlarini integratsiyalash shakli sifatida ham, sub'ektiv yangi bilimlarni sintez qilish metodi sifatida ham qarash mumkin. Biz fanlararo yondashuvni umumta'lim hamda maxsus fanlarni integratsiyalashda pedagogika fani uchun eng optimal yo'nalish sifatida qaraymiz. Biz o'quv fanlarini integratsiyalash natijasi fanlar o'zaro bog'lanmagan holda o'rgatilganda shakllantirish mumkin bo'lmagan sub'ektiv yangi bilimlarning o'zlashtirilishi, — degan kontseptual g'oyaga tayanamiz. Ilmda yangi bilimlarning fanlararo sintez jarayoni juda sekin kechib, ba'zida u bir qancha o'n yilliklarga teng davrni qamrab oladi. O'quv jarayonida o'qituvchi bir yoki bir necha mashg'ulot, yoki hatto bir necha daqiqa ichida talabani ilgari turli fanlariga oid o'zlashtirilgan bilimlarga tayanuvchi sub'ektiv yangi bilimga “olib kelishi” kerak bo'ladi. Ya'ni, bilimlarni tayyor holatida berish emas, balki ularning sintezi uchun tegishli shart-sharoitlar yaratilishi kerak. Bu vazifani amalga oshirishning texnologik usullaridan biri bir sohaga oid bilimlarni boshqasiga olib o'tish bilan bog'liq bo'lib, u fanlararo aloqalarni o'rnatishning asosiy mexanizmi hisoblanadi. Ta'kidlash joizki, bilimlarning har qanday olib o'tilish holati sub'ektiv yangi bilimlar sinteziga olib kelmaydi. Buning uchun ushbu bilim inversiyaga uchrashi lozim.

Bilimlarning inversiyasi quyidagi jarayonlarni qamrab oladi: talaba aqliy faoliyatini faollashtirish maqsadida bilimlarni shakllangan fandan boshqasiga o'tkazilgandagi tavsifining o'zgarishi; ilmiy bilimlar mohiyat jihatidan o'zaro bog'liqligini o'quv vazifalariga aylantirish; talaba ijodkorlik qobiliyatlari ham kasbiy yo'nalganligining

E-Conference Series

Open Access | Peer Reviewed | Conference Proceedings

E-CONFERENCE SERIES

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th Sep., 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

tarkib topishini ta'minlovchi fanlararo bilim va ko'nikmalarni egallash darajalarini belgilab olish. Inversiyaning mohiyatini quyidagi misolda izohlash mumkin. I. Nyuton tomonidan kashf etilgan mexanika qonunlariga oid bilimlar inversiya natijasida hali maktab fizika kursidayoq texnika va texnologiya ob'ektlariga tatbiq etilib, politexnik ko'rinishda taqdim etiladi. Ushbu bilim boshqa ob'ektlarga o'tkazilganida o'zga yo'nalish kasb etib, boshqa kasbiy vazifalar yechimiga xizmat qiladi. Misol uchun, fizikani o'qitish metodikasiga o'tkazilgan fizikaga oid bilimlar inversiyaga uchrab, bo'lajak fizika o'qituvchilarini tayyorlashdagi kasbiy bilimlarga aylanadi. Fan yo'nalishlariga oid bilimlar bo'lajak muhandisning maxsus fanlarni o'rganishi hamda ishlab chiqarish amaliyoti jarayonida kasbiy bilimga aylanadi. Bu kabi o'zgarishlar amalga oshirilmasa, umumta'lim hamda maxsus fanlarga oid bilimlar kasbiy faoliyatga tatbiq etilmasa ular bo'lajak muhandis uchun kasbiy bilim emas, balki propedevtik ahamiyat kasb etuvchi ma'lumot sifatidagina ahamiyatga ega bo'ladi.

Tizimlararo tasavvurlarning shakllanishi, ularni bilimlardan foydalanishga, ularin bir-biriga bo'ysundirishga, bilimlar chegarasida bo'shliqliklarni aniqlashga imkoi beradi

Bayon qilingan psixologik dalillar boshlang'ich, to'liqsiz o'rta va o'rta maktab ta'liminn integratsiyalashnng asosiy xususiyatlarini aniqlashga imkon beradi. S.P. Baranov, L.R. Bolotin, V.A. Slastennming «Pedagogika» kitobida darslarda qo'llaniladigan fanlararo bog'lanish ko'rsatiladi, lekin integratsiyalashgan ta'lim muammolari aks etmagai. «Boshlang'ich ta'lim» jurnalarnda maktab ta'limini iintegratsiyalash muammosiga katta ahamiyat beriladi. L.N. Baxareva o'zining «Boshlang'ich maktab o'quv mashg'ulotlarini o'lkashunoslik asosida integratsiyalash» maqolasida integratsiya-differentsiatsiya jarayonlari bilan birgalikda amalga olayotgan fanlarni yakunlashtirish va bog'lash jarayoni bo'lib, yangi, butun, yaxlit bo'limlar yaratshshga yordam beruvchi, fanlararo aloqalarni amalga oshiruvchi yuqori ko'rinishdir. O'quv predmetlarn orasida integratsiya predmetlar tizimini inkor etmaydi integratsiya tizimini takomillashtirishning, kamchiliklari bartaraf etishning yo'li bo'lib predmetlar orasidagi aloqalar va bog'liqliklarni chuqurlashtirishga qaratilgan bunday yondoshuv differentsimattsiya va integratsiya orasidagi munosabatlarni tushuniilga tayanadi. Pedagogikaning maqsadi bir xil maqsad vazifalarga zga bo'lgan turli fanlarning element va qismlarni bir butunga birlashtirishga yo'naltirilgan intergratsiyani amalga oshirishda o'qituvchilarga yordam berishdir.

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th Sep., 2023

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

Xulosa:

Ko'p yillik kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, boshlangich sinf o'qituvchilari, keyinchalik esa bitiruvchilar u yoki bu fanlarni o'rganib shu bilim ko'nikmalarni boshqa fanlarni o'rganishda qo'llashga qiynalyaptilar, ularga mustaqil fikrlash, olingan bilimlarni o'xshash yoki yangi vaziyatlarga ko'chira bilish ko'nikmalari yetishmayapti. Bularniig hammasi boshlang'ich sinflardagi turli fanlar bo'yicha mashg'ulotlarning o'zaro kelishmovchiligi tufayli sodir bo'layapti. Bu holatda integratsiya bir predmet bo'yicha bilimlarni ikkinchisiga ko'chirish va faoliyatining almashinishi emas balki zamonaviy fanlar integratsiyasi yo'nalishlarini aks ettiruvchi yangi dedaktiv ekvivalent (mos bo'lgan, o'xshash, keng keladigan narsa) larni yaratish jarayonidir. Psixolog YE.N.Kabanova-Millerning aytishicha «O'qituvchiga hali uchramagan vazifa asosida bilim ko'nikma va qobiliyatlarini mustaqil ko'chirilishi aqliy rivojlanishning muhim ko'rsatkichdir».L.P.Elinko o'zining «Boshlang'ich sinflarda ta'limni integratsiyalash tajribasi» ichida maktab ta'limini integratsiyalashning muhimligiga e'tiborni qaratsa, L.P.Elenko integratsiya darsini samarali qilish vositasi, predmetlar aloqalarini yangi pog'onalarga ko'tarish shakli deb hisoblaydi. Integratsiya o'qituvchilarning turli fanlar bo'yicha kuzatishlari va xulosalarini tasdiqlab yoki chuqurlashtirib beruvchi yangi dalillarni topib berish manbaidir.Ular faoliyatining turli shakllarining almashib turishi orqali o'quvchilarning charchashi va asabiylashishining oldini oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Qarshi. Nasaf. 2010.[1]
- 2.Tolipov O'. Q., Usmanboyeva M. Pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot. – Toshkent: «Fan».[2]
3. Tolipov O'. Q., Usmanboyeva M. Pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot. - Toshkent: "Fan". 2005.[3]
- 4.Bo'ri Ziyamammedov, Mamarajab Tojiyev. Pedagogik texnoloya-zamonaviy o'zbek milliy modeli. Toshkent. 2009.[4]
- 5.www.ziyonet.uz[5]

